

SLUM ≠ SLUM

ZELFBOUW-WIJK ≠ ZELFBOUW-WIJK

Lara Hekkert

Portus Groene Hart

MAIL: L.L.HEKKERT@CVO-PORTUS.NL

Uwe Krause

Fontys Lerarenopleiding Tilburg

MAIL: U.KRAUSE@FONTYS.NL

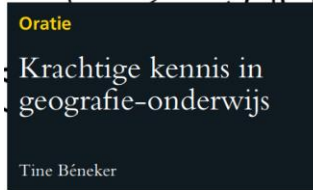
13 November 2024

Wat gaan we doen?

- Achtergrond: geografisch redeneren in complexe samenhangen
- 7 fases (Hoffmann)
- De opdracht Slum ≠ Slum
- Vragen (en antwoorden)

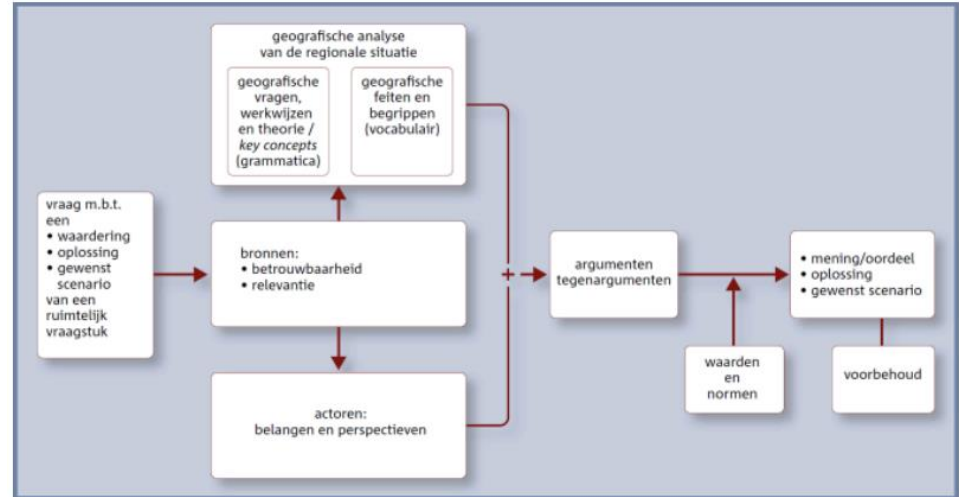
Achtergrond

Mysteries to support geographical relational thinking
in secondary education

Geography textbook tasks fostering thinking skills
for the acquisition of powerful knowledge

Informele werkgroep:
Doen we aan geografisch
redeneren? (Analoog aan
historisch redeneren)
**Ja, maar niet vaak in
complexe samenhangen /
met complexe opdrachten.**

Karkdijk et al. (2024)

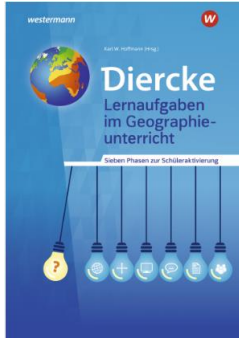
Mehren & Mehren (2020)

Dieptestructuren leskwaliteit

Zichtbare structuren van het onderwijs = organisatie van het onderwijs		
1. Organisatievorm	2. Werkvormen	3. Samenwerkingsvormen
Structurele randvoorwaarden (bijv. klassengrootte, cursus/klasgroep, regulier/ondersteund onderwijs of schooltype)	strategieën (bijv. mysterie), grootschalige werkvormen (bijv. excursies) of instructiemodellen (frontaal lesgeven/open lesgeven/projectwerk).	bijv. groeps-, partner- of individueel werk
Dieptestructuren van het onderwijs = Kwaliteit van de betrokkenheid van de leerlingen bij de leerinhoud en kwaliteit van de interacties tussen de betrokkenen		
I. Basisdimensie Effectief klassenmanagement	II. Basisdimensie Cognitief stimulatiepotentieel	III. Basisdimensie Constructieve ondersteuning
<ul style="list-style-type: none"> - Verstoringen voorkomen Klassenmanagement <ul style="list-style-type: none"> - toezicht - effectief gebruik van tijd 	<ul style="list-style-type: none"> - Selectie en volgorde van cognitief uitdagende opdrachten - Cognitieve eisen aan de klassikale discussie - Cognitief uitdagende praktijk 	<ul style="list-style-type: none"> - Structuur - Gedifferentieerde feedback en een positief opbouwende foutencultuur - Respectvolle en geduldige interactie
→ Het variëren van de zichtbare structuren geeft kleur aan de lessen, is onschuldig, maar helpt niet veel. Het optimaliseren van de dieptestructuren is cruciaal voor het leersucces van leerlingen.		

K. Hoffmann (2021) “Leer”-opdrachten

Constructie van een leeropdracht

Hoe worden leeropdrachten geconstrueerd?

Leeropdrachten bestaan uit drie delen/stappen:

De **stimulus**: Beschrijving van de hoofdinhoud - het leidt tot de centrale vraag van de les.

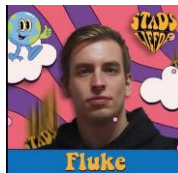
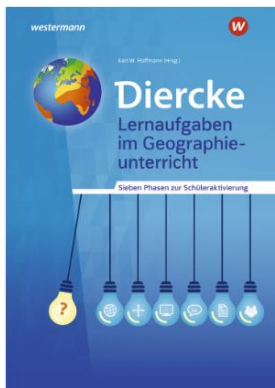
Het **materiaal**

De **opdracht**: de taken bevatten verschillende denk- en ondersteuningsniveaus. De taken hebben altijd een verband met het hoofddoel / de centrale vraag van de les.

© Erik Elvenich

K. Hoffmann (2021) “Leer”-opdrachten

6 docenten

Bijeenkomst 1: bepalen van thema's en uitproberen 1 opdracht van Karl Hoffmann

Bijeenkomst 2: bespreken ervaringen – bijeenkomst met Karl Hoffmann – uitproberen tweede opdracht

Bijeenkomst 3: bespreken ervaringen – bijeenkomst met Erik Elvenich: complex product als startpunt van de lesplanning

Vakdidactisch Netwerk
FLOT

Anders?

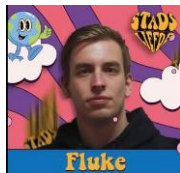
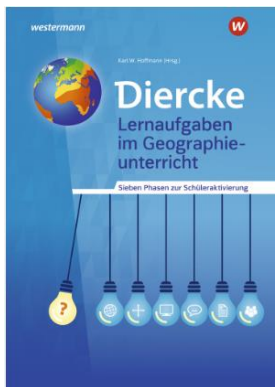
Opdrachten Hoffmann:

- Slumtoerisme
- Digitale Indianen
- Vulkaanuitbarsting Merapi (blijven/weggaan)
- Bajkalmeeer (drinkwater voor China)
- Fairtrade bananen
- Hipporoller (drinkwater in Mozambique)
- Wonen in Berlijn

Nascholing?

K. Hoffmann (2021) “Leer”-opdrachten

6 docenten

Bijeenkomst 1: bepalen van thema's en uitproberen 1 opdracht van Karl Hoffmann

Bijeenkomst 2: bespreken ervaringen – bijeenkomst met Karl Hoffmann – uitproberen tweede opdracht

Bijeenkomst 3: bespreken ervaringen – bijeenkomst met Erik Elvenich: complex product als startpunt van de lesplanning

Vakdidactisch Netwerk
FLOT

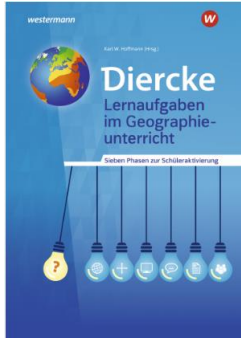

Anders?

Opdrachten Hoffmann:

- **Slumtoerisme**
- Digitale Indianen
- Vulkaanuitbarsting Merapi (blijven/weggaan)
- Bajkalmeeer (drinkwater voor China)
- Fairtrade bananen
- Hipporoller (drinkwater in Mozambique)
- Wonen in Berlijn

K. Hoffmann (2021) 7 Fases

7 Fases

Relatie met leefwereld

Probleemvinding

Verwerking

Leerproduct

Leerrendement

Meta-reflectie

Transfer

Doelen van de opdracht

De opdracht sluit aan bij de volgende doelen uit het SLO/ de Syllabus bovenbouw vwo.

Subdomein A1: Geografische benadering

- De kandidaat kan de geografische benadering adequaat hanteren. Hij kan in dit verband: geografische informatie selecteren, verwerken en weergeven;
- Geografische vragen herkennen en zelf formuleren;
- De geografische werkwijzen toepassen bij het formuleren en beantwoorden van geografische vragen.

Subdomein B2 samenhangen en verschillen in de wereld (SE)

- Het vraagstuk beschrijven en analyseren als een maatschappelijk verdelingsvraagstuk;
- Actuele discussies over het vraagstuk kritisch beoordelen en relaties leggen met relevante natuurlijke factoren;
- Beleid beoordelen dat is gericht op het oplossen van het vraagstuk op macroregionale schaal.

Subdomein D1: Afbakening en gebiedskenmerken (CE)

- De kandidaat kan ten aanzien van een nader aan te wijzen macroregio: de afbakening van de betreffende macroregio analyseren, gebruikmakend van combinaties van relevante kenmerken;
- Een geografische vergelijking maken tussen de betreffende macroregio en een andere ontwikkelingsregio in de wereld op grond van relevante kenmerken;
- De ontwikkelingsprocessen in de betreffende macroregio in hoofdlijnen aangeven en verklaren

Lesdoelen

- De leerling krijgt een geografisch beeldimpresie van een Afrikaanse Slum via een online tour door de slum en via interviews met kinderen uit een slum.
- De leerling leert de geografische benadering toe te passen.
- De leerling leert kritisch te kijken en onderzoek te verrichten naar verschillende Slum's/favela's/sloppenwijken wereldwijd. Daarna deze op basis van een analyse met elkaar te vergelijken.
- De leerling leert kritisch te denken over mogelijke oplossingen voor het verbeteren van levensomstandigheden voor inwoners van een slum.

Slum ≠ Slum

Kibera Slum

Aardrijkskunde praktische opdracht
Lesboek Arm & Rijk
Domein A1 & B2
4 Vwo

NAAM:

Vorbereidingsopdrachten

1. Lees bron 1. Formuleer op basis van bron 3 minimaal drie vragen over de knottenwijk Kibera die jij hebt. Deze vragen heb je nodig voor de tour door Kibera heen.
2. Bekijk bron 2. In bron 2 zijn de periferie en Semi-periferie landen met name aangegeven als landen waar mensen in sloppenwijken wonen. Er is geen data beschikbaar voor de centrumlanden, zegt bron 2. Verklaar deze indeling, betrek het wereldstelsel in je antwoord.
3. Bekijk bron 3. Stel een prognose op voor de 2050 met betrekken tot de groei van de sloppenwijk Kibera.
4. Bekijk bron 4. De 17 ontwikkelingsdoelen moesten in elk land worden behaald in 2030. Hoe realistisch is dit voor Kibera denk jij?
  - A. Bekijk het ontwikkelingsdoel Armoede voor Kibera
  - B. Bekijk het ontwikkelingsdoel geen honger voor Kibera
  - C. Bekijk het ontwikkelingsdoel goede gezondheid en welzijn voor Kibera
  - D. Bekijk het ontwikkelingsdoel kwaliteitsonderwijs voor Kibera
  - E. Bekijk het ontwikkelingsdoel schoonwater en sanitair voor Kibera
  - F. Bekijk het ontwikkelingsdoel eerlijk werk en economische groei voor Kibera
  - G. Beantwoord nu de vraag, bij opgave 4. Doe dit voor elk van de bovenstaande ontwikkelingsdoelen.

Tip:

<https://sdgs.un.org/goals>
<https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>
<https://www.unfp.org/sustainable-development-goals/good-health>
<https://www.indesomundi.com/maps/7e-08e-698e-4881-41>
<https://allcityslums.nl/land/kenia/>

Bron 1

Kibera, Slum in Nairobi Kenia

Kibera is een buurt en sloppenwijk in Nairobi, Kenia. Het is de grootste sloppenwijk van Nairobi en op een na grootste stedelijke sloppenwijk van Afrika. Afhankelijk van welke aangrenzende gebieden worden meegerekend tot Kibera, wonen er tussen de 170.000 en 1 miljoen mensen in de wijk. De wijk heeft een grote van 2,5 vierkante kilometer, dit is minder dan 1% van Nairobi's totale oppervlakte. Desondanks woont meer dan een kwart van de populatie van Nairobi in Kibera. De bevolkingsdichtheid bedraagt dan ook 2000 mensen per hectare.

De zuidelijke grens van de wijk wordt grotendeels bepaald door de rivier Nairobi en de Nairobi-dam. Deze dam zorgt voor een stuwmeer, dat voor de inwoners van Kibera dient als drinkwatervoorziening. Dit water is zwaar vervuild met menselijk afval, stof en ander vuil.

De wijk kent een hoog misdadaadcijfer, wat onder andere bij heeft gedragen aan de verarming in de wijk. Daarnaast is de grond van de wijk niet geschikt voor grote bouwwerken. Ten slotte ontbreekt het in de wijk aan een goed wegennet, hierdoor kunnen veel huizen alleen bereikt worden te voet. De wegen die wel aanwezig zijn in de wijk worden gekenmerkt door vele carjackingen en gevaarlijke verkeerssituaties. Er loopt ook een spoorlijn, de Oeganda-spoorbaan, door de wijk heen.

In Kibera wonen bevolkingsgroepen met vele verschillende culturen afkomstig vanuit Kenia zelf en andere Afrikaanse landen. Het stuk grond waarop de sloppenwijk staat is officieel eigendom van de Keniaanse overheid, maar deze blijft weigeren de wijk te erkennen. Daarom worden er ook door de overheid geen voorzieningen als scholen, ziekenhuizen, stromend water en elektriciteit aangelegd. Op 16 september 2009 begon de Keniaanse overheid met een grote campagne om de inwoners van Kibera ergens anders te huisvesten. Dit proces zal naar verwachting twee tot vijf jaar gaan duren. De campagne wordt gesteund door de Verenigde Naties.

Relatie met de leefwereld

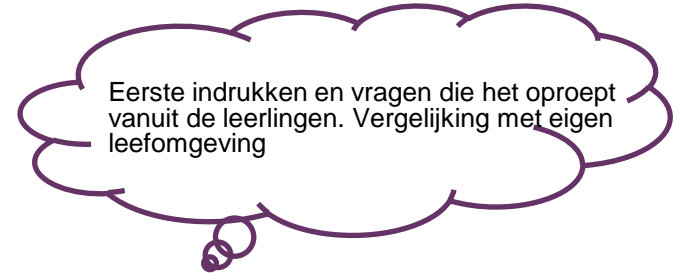
Aankomen in de leercontext, een vraag ontdekken die de moeite waard is

Ligging van Kibera (2023) Geraadpleegd van <https://nl.wikipedia.org/wiki/Kibera>

Kibera (2024) Geraadpleegd van <https://nl.dreamstime.com/kibera-sloppenwijk-nairobi-de-grootste-afrika-sloppenwijken-kenya-image240670954>

Straat leven in Kibera (z.d.) Geraadpleegd van <https://www.viator.com/tours/Nairobi/Kibera-Slum-Guided-Day-Tour-from-Nairobi/d5280-21143P25>

Relatie met de leefwereld

Aankomen in de leercontext, een vraag ontdekken die de moeite waard is

School in Kibera. Geraadpleegd van
<https://loveforkenya.org/kibera-slums>

Wat zijn de veranderingen voor de wonende mensen, doordat de populatie groeit in Kibera?

Wat is het gevolg voor de kinderen, als ze niet naar school gaan?

Hoe worden basisbehoeften als elektriciteit, water en voedsel geregeld in Kibera?

Probleemvinding

Het probleem geografisch onderzoeken en ideeën en strategieën ontwikkelen.

- Wat is een slum?
- Waar komen ze voor in de wereld? Klopt dit beeld?
- Ontwikkelingsprognose voor 2100 schrijven voor Kibera.
- SDG's, hoe haalbaar in Kibera?

Bron 1

Kibera, Slum in Nairobi Kenia

Kibera is een buurt en sloppenwijk in Nairobi, Kenia. Het is de grootste sloppenwijk van Nairobi en op een na grootste stedelijke sloppenwijk van Afrika. Afhankelijk van welke aangrenzende gebieden worden meegerekend tot Kibera, wonen er tussen de 170.000 en 1 miljoen mensen in de wijk. De wijk heeft een grote van 2,5 vierkante kilometer, dit is minder dan 1% van Nairobi's totale oppervlak. Desondanks woont meer dan een kwart van de populatie van Nairobi in Kibera. De bevolkingsdichtheid bedraagt dan ook 2000 mensen per hectare.

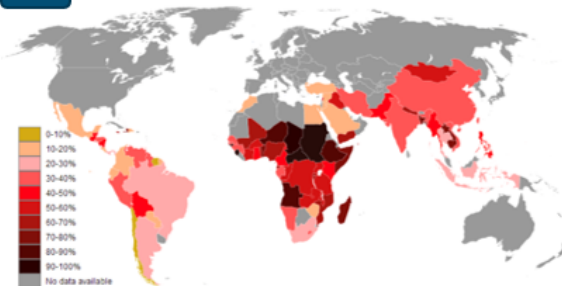
De zuidelijke grens van de wijk wordt grotendeels bepaald door de rivier Nairobi en de Nairobi-dam. Deze dam zorgt voor een stuwmeer, dat voor de inwoners van Kibera dient als drinkwatervoorziening. Dit water is zwaar vervuild met menselijk afval, stof en ander vuil.

De wijk kent een hoog misdaadcijfer, wat onder andere bij heeft gedragen aan de verarming in de wijk. Daarnaast is de grond van de wijk niet geschikt voor grote bouwwerken. Ten slotte ontbreekt het in de wijk aan een goed wegennet, hierdoor kunnen veel huizen alleen bereikt worden te voet. De wegen die wel aanwezig zijn in de wijk worden gekenmerkt door vele carjackingen en gevaarlijke verkeerssituaties. Er loopt ook een spoorlijn, de Oeganda-spoorbaan, door de wijk heen.

In Kibera wonen bevolkingsgroepen met vele verschillende culturen afkomstig vanuit Kenia zelf en andere Afrikaanse landen. Het stuk grond waarop de sloppenwijk staat is officieel eigendom van de Keniaanse overheid, maar deze blijft weigeren de wijk te erkennen. Daarom worden er ook door de overheid geen voorzieningen als scholen, ziekenhuizen, stromend water en elektriciteit aangelegd. Op 16 september 2009 begon de Keniaanse overheid met een grote campagne om de inwoners van Kibera ergens anders te huisvesten. Dit proces zal naar verwachting twee tot vijf jaar gaan duren. De campagne wordt gesteund door de Verenigde Naties.

Bron 2

Percentage van de stedelijke bevolking die in sloppenwijken woont (Solid, Barbosa, Araujo, 2011).

Bron 3

Population projections (1950-2100)

Te verwachten bevolkingsgroei in Kenia van 1950 – 2100 (Population Council, 2023)

Uitwerking

- Beschrijf het beeld wat je nu hebt van Kibera?
- Online onderzoek doen naar digitale tour Kibera <https://slumtourkibera.com>

Bron 5

Uitwerking

Na afloop van de tour

- Kloppen je eerste indrukken?
- Tekenen van hoop?
- Slumtourisme
- Oplossingsgericht denken

“De mensen in Kibera ogen heel gelukkig. Ze zouden nergens anders willen leven”
“Hechte gemeenschap”

“Beelden komen overeen, veel afval, slechte kwaliteit huizen, slechte hygiëne”

Bron 6

Carmen, ~~Ethnoloog~~:

“sloppenwijken worden een bezienswaardigheid en een manier om geld te verdienen. Dit brengt dit fenomeen meer onder de aandacht en veel toeristen komen in contact met mensen die zij anders nooit zouden hebben ontmoet. Essentieel voor deze rondleidingen is echter dat de bewoners als gelijkwaardige partners worden betrokken bij de opzet van de rondleiding en de regels, bijvoorbeeld het maken van foto's”.

Sven, ~~Sociaalgeograaf~~:

“Meestal profiteren alleen de touroperators van de tours, die vaak niet in de sloppenwijken wonen. Hoewel pogingen worden ondernomen om deze vorm van toerisme te bevorderen, met name in Brazilië en Zuid-Afrika, zijn de successen op het gebied van armoedebestrijding nauwelijks merkbaar. Wij hebben echter geconstateerd dat de houding van toeristen sterk verandert door een bezoek aan een sloppenwijk. Het stereotype van verloedering, smerigheid en criminaliteit maakt plaats voor ervaringen van ervaren culturele diversiteit en levendigheid in deze wijken”.

Lenny, ~~bewoner en toeristengids uit Capetown~~:

“De toeristen moeten zien hoe wij hier leven – heel realistisch. Daarvoor betalen ze zes euro voor een rondleiding van twee uur, waarvan één euro naar de gezinnen gaat die we bezoeken, en ik krijg drie euro als loon. De rest wordt gebruikt voor projecten in de sloppenwijken, zoals computercurricula of het uitrusten van de scholen”.

Grace, ~~bewoonster van Kibera~~:

“Ik was geschokt toen ik families uit Europa en de VS door onze stoffige wijk zag lopen om te zien of we hier overleven. Tot nu toe kwamen ze naar Kenia om hun vakantie op het strand door te brengen, nu voel ik me als een object, als een wild dier in het nationale park. Ik had tegen hen willen schreeuwen, maar ik was bang voor de toeristische gidsen”.

Baoji, ~~slumbewoner uit Dharav~~ (India):

“Ik ben blij dat de toeristen ook in ons geïnteresseerd zijn. Het maakt me trots als ik mijn buurt aan vreemden kan laten zien. Als de privacy wordt gerespecteerd, vind ik het een goede zaak. Sommige van ons kunnen zelfs wat geld verdienen door souvenirs of eten te verkopen”.

Kristina, ~~Toerist uit Duitsland~~:

“het was een zeer ontroerende ervaring, een must als je het echte leven in een sloppenwijk wilt zien. Onze gids ~~Khadu~~ woonde zelf in ~~Dharavi~~ en kende elke bewoner en elk steegje. De tour was super georganiseerd. Helaas mochten we geen foto's maken. Ik zou iedereen aanraden om zo'n tour te doen, ook al heeft het volgens mij niets met toerisme te maken. Je wordt niet gepusht om geld te doneren”.

Jen, ~~Toerist uit Nederland~~:

“Voor mijn vrouw en mij was de sloppenwijk tour het absolute hoogtepunt voor onze Kenia reis. We waren gefascineerd door de drukte in dit labyrint van handelaren, ambachtslieden en spelende kinderen. Iedereen doet zaken zonder veiligheidsvoorschriften, maar wij aten liever in het hotel. Zeker – kolonisten en zieken aan de rand van het strand hoorden er ook bij, maar het leek alsof niemand onze groep opmerkte. Er zijn prachtige foto's gemaakt tijdens de tour.

Het leerproduct

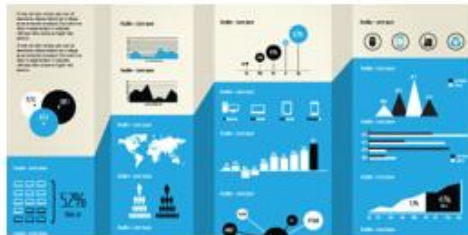
Ontwerp op basis van de resultaten een infographic op A2 over de sloppenwijken in de wereld. Een infographic biedt complexe informatie, die zoveel mogelijk grafisch wordt weergegeven. Een infographic kan cijfermatige of geografische informatie bevatten, maar ook een proces, een ontwikkeling of een complexe dataset.

Op je infographic ga je drie verschillende slums/ sloppenwijk/ krottenwijken/ favella's met elkaar vergelijken. Kibera gebruiken jullie als één van deze drie slums. Van de andere twee slums ligt er ééntje in Amerika (Midden of Zuid) en ééntje in Azië. Jullie gaan inzoomen op zowel de positieve als negatieve aspecten van een sloppenwijk.

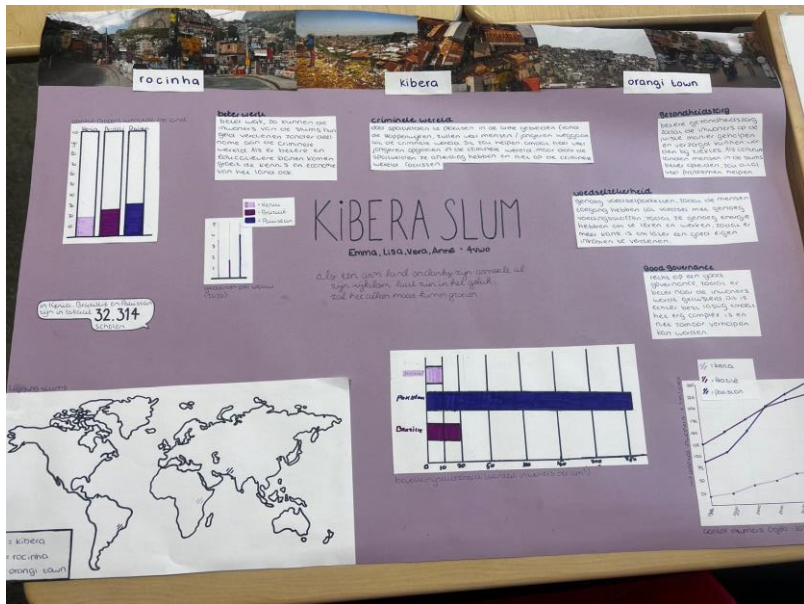
Je infographic heeft een titel en een overkoepelende uitspraak die je kunt doen na je analyse van de drie slums. De uitspraak bevat als het ware de boodschap die je wilt meegeven.

Denk aan de volgende punten voor in de infographic:

- 1 kaart op mondiaal schaalniveau over de ligging van de drie slums (zelfgetekend).
- Grafieken en diagrammen met gegevens over de landen waarin de slums liggen, die van invloed zijn op de slums.
- Beeldimpresies van drie verschillende slums.
- Een beeldgebaseerde oplossing voor haar inwoners.

VERGELIJKEN VAN VERSCHILLENDE ZELFBOW-WIJKEN

Meta-reflectie & Transfer

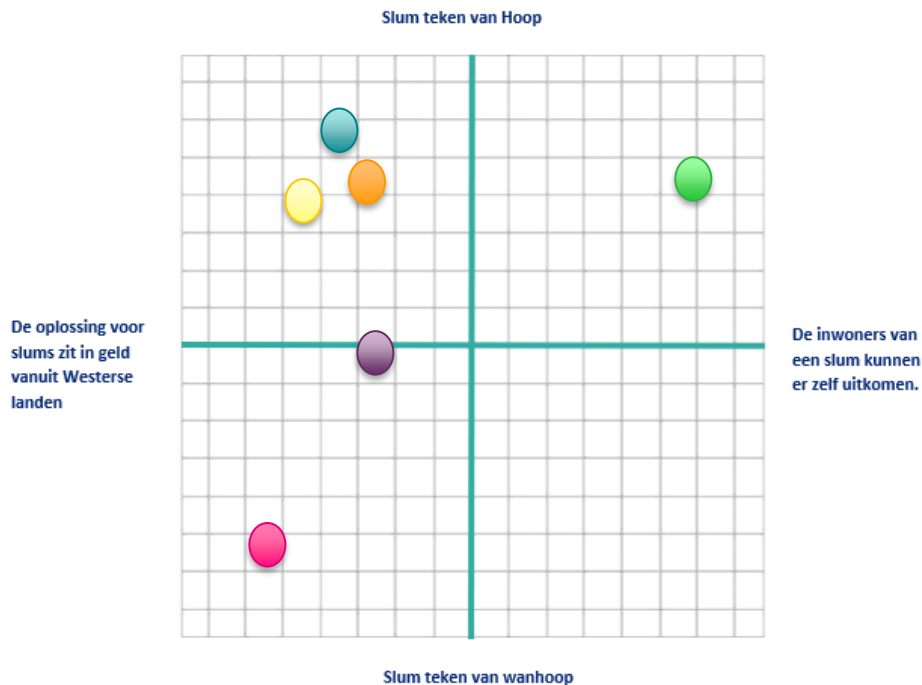
Presentatie van de **infographic**

- Welke slums hebben jullie gekozen?
- Wat waren de opvallend heden?
- Positieve en aandachtspunten vanuit de analyse
- Oplossingen met een non-profit

Plaatsing Waardekwadrant

Bron 8

Waardenkwadrant met formuleringshulp

Meta-reflectie & Transfer

Leerling reacties na de opdracht

“De opdracht was leuk, vooral de tour. Maar wel moeilijker, dan normaal”

“Het samenwerken was leuk. Vooral de tour voegde iets toe over slums en het leven daar. Ik heb hier dingen gezien, waar ik van schok”

“Door slums met elkaar te vergelijken weet ik nu dat niet elke krottenwijk hetzelfde is”

“Ik vond de opdracht best lastig. Door samen te werken ging het makkelijker. Het maken van een infographic was leuk, een keer iets anders”

Lesdoelen terugblik

- De leerling krijgt een geografisch beeldimpessie van een Afrikaanse Slum via een online tour door de slum en via interviews met kinderen uit een slum.
- De leerling leert de geografische benadering toe te passen.
- De leerling leert kritisch te kijken en onderzoek te verrichten naar verschillende Slum's/favela's/sloppenwijken wereldwijd. Daarna deze op basis van een analyse met elkaar te vergelijken.
- De leerling leert kritisch te denken over mogelijke oplossingen voor het verbeteren van levensomstandigheden voor inwoners van een slum.

AFRONDING

- Zijn er nog vragen?

Nascholing? UU start 27/11/2024

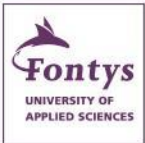
Literatuur

- Hoffmann, K. (2021). *Lernaufgaben*. Westermann: Braunschweig
- Karkdijk, J., Béneker, T., Krause, U. & Wevers, I. (2024). Geografisch redeneren in complexe samenhangen, *Geografie*, 6, pp.

HARTELIJK DANK!

Lara Hekkert l.l.hekkert@cvo-portus.nl

Uwe Krause u.krause@fontys.nl

> FOR SOCIETY